

EUROPAPARLAMENTET

1999

2004

Plenarhandling

SLUTLIG VERSION
A5-0005/2001

10 januari 2001

BETÄNKANDE

om nya möjligheter inom bokproduktionen: elektronisk utgivning och
beställtryck
(2000/2037(INI))

Utskottet för kultur, ungdomsfrågor, utbildning, medier och idrott

Föredragande: Barbara O'Toole

INNEHÅLL

	Sida
PROTOKOLLSIDA	4
FÖRSLAG TILL RESOLUTION.....	5
MOTIVERING	11

PROTOKOLLSIDA

Vid plenarsammanträdet den 14 april 2000 tillkännagav talmannen att utskottet för kultur, ungdomsfrågor, utbildning, medier och idrott i enlighet med artikel 163 i arbetsordningen hade beviljats tillstånd att utarbeta ett initiativbetänkande om nya möjligheter inom bokproduktionen: elektronisk utgivning och beställtryck och att utskottet för industrifrågor, utrikeshandel, forskning och energi hade utsetts till rådgivande utskott (2000/2037(INI)).

Vid utskottssammanträdet den 29 februari 2000 hade utskottet för kultur, ungdomsfrågor, utbildning, medier och idrott utsett Barbara O'Toole till föredragande.

Vid utskottssammanträdena den 22 november 2000 och 8–9 januari 2001 behandlade utskottet förslaget till betänkande.

Vid det sistnämnda sammanträdet godkände utskottet enhälligt förslaget till resolution med 1 nedlagd röst.

Följande var närvarande vid omröstningen: Vasco Graça Moura (ordförande för sammanträdet), Ulpu Iivari (vice ordförande), Barbara O'Toole (föredragande), Ole Andreasen, Pedro Aparicio Sánchez, Raina A. Mercedes Echerer, Robert J.E. Evans (suppleant för Lissy Gröner), Geneviève Fraisse, Cristina Gutiérrez Cortines, (suppleant för Mario Walter Mauro), Ruth Hieronymi, Karin Junker (suppleant för Martine Roure), Lucio Manisco, Maria Martens, Pietro-Paolo Mennea, Jens Dyhr Okking, Doris Pack, Roy James Perry, Christa Prets, Dana Rosemary Scallon (suppleant för Teresa Zabell Lucas), Peter Sichrovsky, Kathleen Van Brempt, Luckas Vander Taelen, Gianni Vattimo (suppleant för Valter Veltroni), Christine de Veyrac och Eurig Wyn.

Utskottet för industrifrågor, utrikeshandel, forskning och energi beslutade den 25 maj 2000 att inte avge något yttrande.

Betänkandet ingavs den 10 januari 2001.

Fristen för att inge ändringsförslag till detta betänkande kommer att anges i förslaget till föredragningslista för den sammanträdesperiod vid vilken betänkandet skall behandlas.

FÖRSLAG TILL RESOLUTION

Europaparlamentets resolution om nya möjligheter inom bokproduktionen: elektronisk utgivning och beställtryck (2000/2037(INI))

Europaparlamentet utfärdar denna resolution

- med beaktande av artikel 151 i EG-fördraget,
- med beaktande av sin resolution av den 7 april 1995 om upprättandet av ett stödprogram inom området böcker och läsning (Ariane) ¹,
- med beaktande av sin resolution av den 21 juni 1996 om antagande av ett flerårigt program för att främja den språkliga mångfalden inom gemenskapen i informationssamhället ²,
- med beaktande av sin resolution av den 30 januari 1997 om kommissionens första rapport om beaktande av kulturella aspekter i gemenskapsåtgärder ³,
- med beaktande av sin resolution av den 13 mars 1997 om informationssamhället, kultur och utbildning ⁴,
- med beaktande av sin resolution av den 24 oktober 1997 om den nya teknikens påverkan på pressen i Europa ⁵,
- med beaktande av sin resolution av den 14 maj 1998 om kommissionens meddelande ”Om ett europeiskt initiativ inom elektronisk handel” ⁶,
- med beaktande av sin resolution av den 23 oktober 1998 om bibliotekens roll i det moderna samhället ⁷,
- med beaktande av sin resolution av den 9 oktober 1998 om att inrätta ett program för stöd till böcker och läsning inbegripet översättning (programmet Ariane) ⁸,
- med beaktande av sin resolution av den 5 november 1998 om skapandet av ett samlat instrument för finansiering och programmering för kulturellt samarbete (programmet Kultur 2000) ⁹,
- med beaktande av sin resolution av den 20 november 1998 om fastställande av gemensamma gränsöverskridande fasta bokpriser ¹⁰,

¹ EGT C 109, 1.5.1995, s. 289.

² EGT C 198, 8.7.1996, s. 248.

³ EGT C 55, 24.2.1997, s. 37.

⁴ EGT C 115, 14.4.1997, s. 151.

⁵ EGT C 339, 10.11.1997, s. 415.

⁶ EGT C 167, 1.6.1998, s. 175.

⁷ EGT C 341, 9.11.1998, s. 373.

⁸ EGT C 328, 26.10.1998, s. 237.

⁹ EGT C 359, 23.11.1998, s. 28.

¹⁰ EGT C 397, 7.12.1998, s. 391.

- med beaktande av sin resolution av den 10 februari 1999 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället ¹ ,
- med beaktande av sin resolution av den 16 december 1999 om fasta bokpriser ² ,
- med beaktande av sin resolution av den 16 mars 2000 om meddelandet från kommissionen "eEurope: Ett informationssamhälle för alla" ³ och kommissionens handlingsplan för e-Europa av den 20 juni 2000 ⁴ ,
- med beaktande av sin resolution av den 4 maj 2000 om vissa rättsliga aspekter av den elektroniska handeln på den inre marknaden ⁵ ,
- med beaktande av kommissionens förslag om ändring av det sjätte direktivet vad gäller mervärdesskatteordningen för vissa tjänster som tillhandahålls på elektronisk väg ⁶ ,
- med beaktande av Europarådets arbete inom området för elektronisk utgivning, inbegripet de handlingar som upprättades under förberedelserna till mötet mellan kulturministrar i Frankfurt den 16–17 oktober 2000, som anordnades av Europarådet i samarbete med Förbundsrepubliken Tysklands kommissionär för kultur och medier,
- med beaktande av artikel 163 i arbetsordningen,
- med beaktande av betänkandet från utskottet för kultur, ungdomsfrågor, utbildning, medier och idrott (A5-0005/2001), och av följande skäl:
 - A. Språklig och kulturell mångfald är mycket viktiga och värdefulla inslag i Europeiska unionen.
 - B. Det skrivna ordet och bokproduktionen är väsentliga sätt att uttrycka denna mångfald och ger fördjupade kunskaper och en ökad känsla av medborgarskap.
 - C. Medlemsstaterna, som inser detta faktum, har gemensamt försökt att skydda det tryckta ordet från de fria marknadskrafterna, bland annat genom att skydda de immateriella rättigheterna, införa förmånliga skatteordningar, reglera efterfrågan, ge ekonomiskt stöd för översättningar och minska postavgifterna för tryckt material.
 - D. Gemenskapen har medgett att denna typ av behandling för att gynna den kulturella och språkliga mångfalden inte strider mot gemenskapens konkurrenslagstiftning.
 - E. Sedan Internet och elektronisk utgivning tillkommit kan fler publikationer än tidigare göras mer allmänt tillgängliga och eventuellt även billigare. Elektronisk utgivning och beställtryck innebär således en möjlighet snarare än ett hot. Om denna möjlighet skall kunna utnyttjas fullt ut måste åtgärder vidtas för att förbättra de europeiska hushållens tillgång till Internet.

¹ EGT C 150, 28.5.1999, s. 171.

² EGT C 296, 18.10.2000, s. 210.

³ Ännu inte offentliggjord i EGT.

⁴ Ännu inte offentliggjord i EGT.

⁵ Ännu inte offentliggjord i EGT.

⁶ KOM(2000) 349.

- F. Framför allt erbjuder utgivning i efterhand (böcker som funnits i handeln men som blivit utsålda) genom användning av den nya tekniken författare och därmed även allmänheten stora möjligheter.
- G. Även om den tryckta boken fortfarande utgör en av kulturens oundgängliga grundpelare skulle de olika typerna av elektronisk utgivning kunna spela en viktig roll när det gäller att upprätthålla och stärka den kulturella och språkliga mångfalden, främja läsningen samt att ge fördjupade kunskaper och en ökad känsla av medborgarskap.
- H. Internet och den elektroniska utgivningen bör fungera på ett sätt som främjar upplysningsverksamhet och läsning hos särskilt utsatta befolkningsgrupper (befolkningsgrupper i jordbruksområden, ungdomar, missgynnade grupper), i syfte att utjämna den ojämlikhet som råder, och för att förhindra uppkomsten av ett nytt befolkningsskikt av tekniska analfabeter, vilket skulle leda till en ansenlig ökning av det stora antal personer som är analfabeter i en mera traditionell bemärkelse.
- I. I de fall undantag från upphovsmännens immateriella rättigheter i informationssamhället måste göras skall författare och utgivare ha rätt till rättvis och skälig ersättning.
- J. Olika typer av elektronisk utgivning skulle kunna spela en viktig roll för att säkerställa bred tillgång till Europas klassiska kulturarv och referensverk.
- K. Ett europeiskt år för böcker och läs- och skrivkunnighet 2003 skulle bidra till att uppmärksamma bokens och den elektroniska utgivningens roll för kunskapsfördjupning och personlig utveckling, och skulle göra det möjligt att vidta åtgärder för att bekämpa analfabetismen.
- L. Medlemsstaterna har i syfte att främja social integrering, fritt tillträde, pluralism och kulturell mångfald gjort kulturpolitiska insatser för att gynna det tryckta ordet. Dessa insatser bör utökas till att även omfatta elektronisk utgivning.
- M. Att kunna läsa är viktigt för att kunna utnyttja de nya medierna på ett effektivt sätt, och Europeiska rådet i Lissabon den 23–24 mars 2000 underströk att kampen mot analfabetismen måste stärkas.
- N. Elektroniska publikationer bör inte beskattas som tjänster, utan snarare omfattas av samma skattesats som icke-elektroniska publikationer i de olika medlemsstaterna.
- O. Den gränsöverskridande bokförsäljningen via Internet, särskilt i språkområden som sträcker sig över gränserna, kommer att påverka de nationella mekanismerna för att upprätthålla bruttopriserna på böcker.
- P. Europeiska unionens råd (kultur och audiovisuella medier) avgav den 23 november 2000 en resolution om tillämpningen av nationella system för att fastställa bokpriser, i vilken Europeiska kommissionen uppmanades att vid granskningen av nationella bestämmelser och avtal rörande fasta bokpriser fästa särskild uppmärksamhet vid risken för att det utvecklas sätt att kringgå dessa, liksom följderna av den elektroniska handelns utveckling.
- Q. Gemenskapen försöker nu skapa en rättslig ram för upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället och för den elektroniska handeln. Det är viktigt att de insatser och

lagstiftningsåtgärder som vidtas inom ramen för den ”nya ekonomi” som uppstår genom informationsområdet utvecklas med hjälp av en sammanhängande och samordnad politik.

- R. Teknik såsom vattenstämpling och kryptering utvecklas för att skydda elektroniska publikationers äkthet, vilket gör det lättare att skydda upphovsrätten.
 - S. Skyddet för de europeiska rättsinnehavarna är av avgörande betydelse för att man skall kunna uppnå målet att öka det europeiska innehållet på Internet, och därmed skall också alla instrument tillgräpas för att hålla jämna steg med Förenta staterna.
 - T. Man bör främja sådana tillstånd som ger rättsinnehavarna möjlighet att välja hur deras verk skall utnyttjas och skapa möjligheter till ”à la carte”-avtal mellan användarna och rättsinnehavarna.
 - U. Elektroniska utgivare måste kunna dra nytta av nya tillståndsmodeller som gynnar deras kommersiella framgång samtidigt som medborgarna ges tillgång till så mycket information som möjligt.
 - V. Vid beställtryck av en publikation skall utgivaren, författaren eller någon som fått tillstånd av utgivaren fungera som rättsinnehavare.
 - W. Att beställtryck främjas är särskilt viktigt för böcker med en begränsad marknad, exempelvis akademiska böcker, och för nyutgivning av redan publicerat material.
 - X. I syfte att anta den utmaning som leveranserna av elektroniska publikationer till nationalbibliotek och det ökande antalet publikationer till följd av ny teknik utgör har de europeiska förläggarna och nationalbiblioteken (European Publishers and National Libraries) nyligen upprättat riktlinjer som uppmuntrar till frivilliga leveranser av elektroniska publikationer. Såttillvida det inte förekommer några särskilda licensavtal skall tillträdet till dessa begränsas till en läsare i taget i det berörda nationalbibliotekets lokaler.
1. Parlamentet betonar vikten av att litterärt och språkligt skapande främjas, att Europas kulturella och språkliga mångfald upprätthålls och förbättras samt att allmän tillgång till det skrivna ordet och det talade språket, liksom till fördjupade kunskaper och en ökad känsla av medborgarskap, säkras,
 2. uppmanar kommissionen att främja ett stort antal små tillhandahållare av elektroniska publikationer för att bevara den språkliga och kulturella mångfalden, i syfte att skapa en motpol till mediekonglomeraten,
 3. anser att Europeiska unionens och medlemsstaternas kulturpolitiska insatser avseende det tryckta ordet hittills har spelat en viktig roll inte enbart för att bibehålla denna mångfald och säkerställa tillgången utan även för det kulturella skapandet och innovationen,
 4. begär att dessa kulturpolitiska insatser skall beakta den elektroniska utgivningens särdrag vid genomförandet av nödvändiga anpassningar och samordningen med åtgärder som vidtas inom ramen för befintlig och framtida politik,
 5. uppmanar kommissionen att samordna och stimulera kulturpolitik för kampen mot

analfabetism och funktionell analfabetism och bidra till att det skapas en värld full av engagerade läsare som kan utnyttja såväl elektroniska publikationer som sådana i pappersformat,

6. anser att kulturpolitiken när det gäller elektronisk utgivning skall respektera principerna om åtskillnad mellan bestämmelserna för leverantören och infrastrukturen å ena sidan och det material som tillhandahålls å andra sidan, neutralitet mellan olika sätt att tillhandahålla samma innehåll, proportionalitet och strävan efter mål av allmänt intresse,
7. uppmanar kommissionen att ge förslag till en rättslig ram för elektronisk utgivning,
8. uppmanar kommissionen att stödja teknisk utveckling för att förbättra upphovsrättsinnehavarnas skydd och rättigheter m.m., för att optimera elektronisk utgivning och dess möjligheter,
9. uppmanar kommissionen att sörja för att denna ram respekterar varje medlemsstats frihet att inom sina politiska åtgärder till förmån för böcker och läsning själv välja om det skall finnas ett nationellt system för bokpriserna, genom lagstiftning eller på avtalsbasis,
10. uppmanar kommissionen att säkerställa att ovannämnda ram är tillräckligt flexibel i förhållande till de tillåtna metoderna för författarsättning, så att största möjliga mångfald bland publicerade böcker säkras och nya författare kan främjas och får skälig ersättning,
11. uppmanar kommissionen att när den elektroniska utgivningen blivit väletablerad inom unionen sörja för att medel görs tillgängliga för att uppmuntra till utgivning av elektroniska böcker, förutom att stödja traditionell utgivning, samt att garantera en konkurrenskraftig marknadsstruktur så att extrakostnaderna för ny teknik inte blir för betungande för små förlag,
12. uppmanar medlemsstaterna att undersöka möjligheten till ett specifikt moms-system för publikationer som laddas ner från Internet,
13. uppmanar medlemsstaterna att se till att alla momsbefrielser eller -subventioner som ges utbildnings- och kulturinstitutioner när det gäller inköp av icke-elektroniska publikationer även omfattar inköp av elektroniska publikationer,
14. uppmanar kommissionen att i sina uppföljningsprogram till ”Info2000” och ”MLIS” samt i programmet för digitalt innehåll införa åtgärder för att gynna kreativt europeiskt innehåll i elektronisk utgivning, på samtliga språk,
15. uppmanar kommissionen att införa ett ”europeiskt år för böcker och skriv- och läskunnighet” 2003 för att intensifiera kampen mot analfabetism och funktionell analfabetism samt göra allmänheten mer medveten om vilken viktig roll böcker och elektronisk utgivning spelar i kunskapsamhället,
16. uppmanar kommissionen att sörja för att man inom alla EU-program för yrkesutbildning och bestämmelser om EU-stödda fortbildningsprogram beaktar behovet av att ge anställda inom förlags- och bokhandelsbranschen och upphovsmän, i detta fall författare, möjlighet att anpassa sin kompetens till den nya tekniken, samtidigt som man ser till att traditionella yrken och kunskaper inom förlagsbranschen inte faller i glömska,

17. uppmanar kommissionen och medlemsstaterna att inom ramen för utbildningspolitiken underlätta tillgången till läsning och uppmuntra ungdomar, EU:s framtid, till att läsa,
18. uppdrar åt talmannen att översända denna resolution till rådet, kommissionen och medlemsstaterna.

MOTIVERING

1. Detta betänkande uppmanar kommissionen och medlemsstaterna att utveckla en kulturpolitik för elektronisk utgivning. Det syftar till att främja följande mål:
 - utveckling av de europeiska branscherna för elektroniska media och senare en vid spridning av elektroniska media i Europa,
 - god tillgång till dessa media för alla européer och utbildningsåtgärder för att göra det möjligt för dem att utnyttja denna tillgång,
 - språklig och kulturell mångfald,
 - utvidgning även till elektronisk utgivning av program som är avsedda att främja det skrivna ordet som ett viktigt medel för att uttrycka nationers och regioners kulturella identitet,
 - underlättande av en smidig omvandling från traditionell förlagsverksamhet till elektronisk utgivning, där sådan äger rum, för de människor som berörs.

KULTURPOLITIK FÖR TRYCKTA BÖCKER

2. Den tryckta boken är ett exempel på användningen av teknik för att transportera idéer, information och kunskap över långa sträckor. Audiovisuella media har kompletterat men inte ersatt boken. Förlagsverksamheten är fortfarande en betydande bransch. Antalet titlar som till exempel ges ut i Storbritannien har mer än fördubblats under de senaste 20 åren och översteg 100 000 första gången 1997. Bokförsäljningen var värd cirka 4,08 miljarder pund sterling 1999 (6,65 miljarder euro), dvs. bokförsäljningen i en enda medlemsstat uppgick till cirka 7 procent av EU:s budget. Om man bortser från Ryska federationen, publiceras varje år omkring 800 000 nya titlar på ett femtiotal språk i Europa. Men böcker är inte en vara som alla andra. Det skrivna ordet har varit det viktigaste medlet för att uttrycka nationers och regioners kulturella identitet; en fri och pluralistisk press är både en förutsättning och ett uttryck för yttrandefriheten; tillgången till det skrivna ordet är en avgörande förutsättning för ett demokratiskt medborgarskap.
3. Detta förklarar varför nästan alla europeiska stater bedriver en mångårig och allmänt sett framgångsrik politik som främjar produktionen och distributionen av det skrivna ordet. Denna politik har i allmänhet använt ett eller flera av följande medel: rättsliga medel (särskilt skydd av immateriell egendom), skattemässiga medel (till exempel reducerad mervärdesskatt), reglering av efterfrågan (genom fasta bokpriser, ett system av utlåningsrättigheter för bibliotek, etc.), kvalitetsstöd (till exempel anslag för översättningar) samt stöd för förlag och bokhandlar (till exempel reducerat porto för trycksaker). Tre modeller har utvecklats:
 - den brittiska modellen, som inte tar ut mervärdesskatt på böcker och kompenserar förlag och författare för att deras böcker får lånas gratis från offentliga bibliotek,
 - den skandinaviska modellen, som stöder produktionen, distributionen och försäljningen av böcker men som inte generellt reducerar mervärdesskatten för böcker,
 - den kontinentala modellen, som reducerar mervärdesskatten, stöder vissa utgivningsprojekt och i allmänhet driver en politik med fasta bokpriser.

Oavsett vilken uppsättning av instrument som används är målet att se till att ett bredare urval av böcker på ett större antal språk ges ut i den kulturella mångfaldens och kvalitetsintresse. Kan och bör sådana program nu utvidgas till att täcka en av de största tillväxtsektorerna inom förlagsbranschen för närvarande – elektronisk utgivning?

4. Fyra principer bör vägleda varje kulturpolitik för elektronisk utgivning:
 - regelverket för leverantören och infrastrukturen bör hållas åtskilt från regelverket för det innehåll som tillhandahålls,
 - kulturpolitiken bör inte skilja mellan olika sätt att leverera samma innehåll ("neutralitetsprincipen" till exempel bör en elektronisk publikation inte finnas tillgänglig billigare än sin konventionella, tryckta motsvarighet i länder med fasta bokpriser; i länder där lägre mervärdesskatt gäller för böcker bör den inte vara högre för elektroniska publikationer),
 - den bör vara proportionell, dvs. graden av reglerande ingrepp bör inte överstiga det som behövs för att uppnå målet för politiken,
 - den bör syfta till att förverkliga mål av allmänt intresse (till exempel främjande av språklig och kulturell mångfald).

ELEKTRONISK UTGIVNING

5. Termen "elektronisk utgivning" täcker ett antal områden: Internetbokhandlar, elektroniska böcker, beställtryck och utgivning på Internet. Samtidigt som de erbjuder olika produkter, koncentreras alla fyra områden för elektronisk utgivning till Internet. Det är frestande att skilja mellan användningen av Internet som ett produktionsmedel och ett distributions- eller marknadsföringsmedel. I praktiken överlappar emellertid elektronisk utgivning och elektronisk handel varandra. Elektronisk utgivning är inte ett renodlat medel, med vilket producenten kan arbeta direkt med slutanvändaren. Återförsäljare av böcker på Internet har även börjat satsa på marknadsföring av elektroniska publikationer vid sidan av försäljning av traditionella böcker via Internet.
6. **Internetbokhandlar:** I de flesta länder i Europa finns nu åtminstone ett företag som erbjuder ett bredare urval av böcker än vad som kan föras av ens de allra största konventionella bokhandlarna. Kunden väljer de böcker som han/hon vill köpa från en webbplats på Internet, betalar med kreditkort och får böckerna hemskickade med posten. Dessutom kan den blivande läsaren dra fördel av prisreduktioner, eftersom online-försäljaren slipper undan distributionskostnader, som måste betalas av konventionella grossister (upp till 40 procent av bokpriset). Men det behöver inte vara så om online-försäljare erbjuder fasta bokpriser, och fördelen kan i vissa fall uppvägas av portokostnaderna. Vissa Internetbokhandlar säljer även elektroniska versioner av böckerna. Även bokklubbar söker sig i allt större utsträckning till Internet. Medan Internetbokhandlar som Amazon eller Barnes and Noble kan göra att kunden blir överväldigad inför mängden böcker i ett visst ämne, definierar bokklubbar grupper med specialintressen: de skapar små "kundgemenskaper", vilkas läsning väljs ut i förväg av experter, och vilkas medlemmar kan möta författare för virtuella samtal.
7. Hur ser framtiden ut för böcker online? Vissa återförsäljare på Internet – Amazon.com

till exempel – har blivit kända namn, men att köpa böcker på Internet är fortfarande något för en begränsad grupp. I Förenade kungariket såldes till exempel endast 2 procent av böckerna online 1998. Men på längre sikt verkar det sannolikt att kombinationen av bekvämlighet och omfattande lager kommer att öka marknadsandelen för försäljare på Internet. Konkurrensen på området för bokförsäljning på Internet (särskilt mellan pionjärer och uppstickare) är sådan att många försöker sig på strategin att bli stora snabbt: genom att avstå från vinst under flera år försöker de säkra överlevnad på lång sikt genom att investera aggressivt i nya produktkategorier och nya affärgrenar, genom att satsa pengar på märkesmedvetande och odla nya kunder.

8. **Elektroniska böcker:** Återförsäljare av elektroniska böcker på Internet är något nytt, medan företag som Amazon hittills har sålt traditionellt producerade böcker. Elektroniska böcker är däremot en ny produkt som i huvudsak finns i två versioner: vanligt persondatorformat och bokdatorer. Bokdatorer har en skärm som är lika stor som skärmen på en bärbar dator och en kabelingång där man tar emot böcker som laddas ner från Internet via en persondator. Precis som med en vanlig bok kan läsaren bläddra från sida till sida, skriva kommentarer på pekskärmen med en penna, stryka under text, lägga in ett bokmärke och så vidare. Bokdatorer gör det emellertid möjligt för en läsare att bära med sig ett antal böcker som motsvarar en bokhylla full av vanliga böcker – upp till 40 000 sidor text och illustrationer. ”Rocket eBook” till exempel som tillverkas av NuvoMedia och som har funnits på den amerikanska marknaden sedan november 1998, kan nu köpas för 270 US-dollar. RocketEditions böcker, dvs. digitala versioner uteslutande för läsning på Rocket eBook, finns på Internetbokhandlar till priser som inte är lägre än priserna på traditionella böcker (trots att de är mycket billigare att producera). En av de viktigaste utmaningarna för tillverkare av bokdatorer och online-bokhandlar har varit att göra en tillräckligt stor mängd digitala böcker och texter tillgängliga för bokdatorer. Vid den första europeiska lanseringen av Rocket eBook i Tyskland sommaren 2000 fanns till exempel 500 titlar tillgängliga (jämfört med 3 760 titlar i Förenta staterna). Samtidigt som försäljningen av digitala böcker för närvarande endast utgör en ytterst liten del av den totala bokförsäljningen, skulle uppgörelser som den mellan Microsoft och Amazon (tillkännagavs den 28 augusti 2000) snart göra 100 000 digitala titlar tillgängliga. Microsoft kommer att ge Amazon tillgång till en anpassad version av programmet Reader, vars senaste version presenterades så sent som den 17 augusti 2000, och som gör att kunderna kan ladda ner och visa text på persondatorer eller handhållna apparater. Förenta staterna ligger i täten. Vissa titlar publiceras där i elektroniskt format långt innan de kommer ut på marknaden i Förenade kungariket i konventionell form. Förläggarna (och författarna) står inför valet att gå över helt till elektronisk utgivning eller att erbjuda elektroniska böcker jämsides med de tryckta böckerna. För förläggarna väcks frågan om digitalisering av deras tidigare utgivna böcker. Samtidigt som försäljningen av elektroniska böcker fortfarande är inriktad på kundgruppen ”rörliga välutbildade” och ”tidiga användare”, håller ”e-böcker för alla” på att utvecklas.
9. **Beställtryck:** Denna hybridform av utgivning på Internet innebär att texter sparas i virtuell form, tills de trycks i speciella digitala tryckpressar. Beställtryck kan uppfylla tre olika syften och varierar därmed i sin ekonomiska potential:
- Som ”just-in-time-tryck”, små serier eller rentav enstaka exemplar av böcker

- produceras med kort varsel.
- Som decentraliserat beställtryck, böcker överförs elektroniskt och trycks så nära försäljningsstället som möjligt.
 - Som personligt utformat beställtryck, böcker kan anpassas efter den enskilda läsarens behov.
10. Personligt utformat beställtryck är fortfarande i sin linda, och kombinationen av innehåll från olika rättsinnehavare i en bok innebär en utmaning. Decentraliserat beställtryck har endast en potential på marknader som den amerikanska, där bokhandlarna ligger relativt glest och leveransen av enskilda titlar i bästa fall tar flera dagar. I länder med ett distributionsnät som till exempel Tyskland, där varje titel kan tas hem till varje bokhandel inom ett dygn, kommer maskiner för beställtryck inte att bära sig inom en överskådlig framtid. ”Just-in-time-beställtryck” är för närvarande den enda betydande formen av beställtryck i Europa: den passar produktionen av titlar av vilka man väntar sig sälja färre än 1 000 exemplar om året – förlagen kan till och med bara ”testa marknaden” – och det gör att man kan trycka om titlar, vars första upplaga producerades med konventionellt offsettryck. ”Just-in-time-beställtryck” tillämpas emellertid inte bara av förläggare, utan även av författare i samarbete med bokgrossister (på Internet). På det sättet avstår författarna från förlagens tjänster (till exempel redigering, design och marknadsföring), men kringgår även problemet med att bli antagna av ett förlag. Den ekonomiska lönsamheten för de olika formerna av beställtryck varierar från fall till fall, och beror på många faktorer som kostnader och arbetsflöde. Vidare står tekniken inför utmaningar, särskilt beträffande färgtryck och bokbindning. Så offsettryck med begränsade upplagor kommer att fortsätta. Men allteftersom beställtryck utvecklas kommer det att påverka förlagens struktur. Deras uppdelning i redigering och produktion kommer till exempel inte att finnas kvar. Bokutgivning kommer i allt större utsträckning att bli ett integrerat arbetsflöde som kräver anpassning av de anställdas kunskaper.
11. **Bokutgivning på Internet:** Detta är den mest uppenbara formen av elektronisk utgivning. Ett bra exempel på hur den skulle kunna utvecklas är lanseringen av Encyclopaedia Britannica på Internet. Encyclopaedia Britannica lades ut på Internet 1994 som Britannica Online: för en liten månadsavgift fick abonnenterna tillgång online till vad som tidigare endast hade varit tillgängligt i 30, eller fler, stora (och dyra) volymer. År 1999 blev Britannica Online tillgänglig gratis: dess förlag tjänar nu pengar på annonsörernas avgifter. Det är betecknande att det förlag som gav ut Encyclopaedia Britannica reagerade på ett tidigare initiativ av Microsoft, som hade gjort Encarta Encyclopaedia tillgänglig gratis i säljfrämjande paket för dem som köpte Microsofts program. Konkurrens mellan stora leverantörer av innehåll som erbjuder liknande produkter kommer sannolikt att pressa ner eller eliminera abonnemangsavgifterna. Framgången för utgivningen på Internet kommer att bero på typen av utgivning: att läsa en artikel från en uppslagsbok på skärmen eller ladda ner en avhandling och skriva ut den på papper kan mycket väl bli något som ökar, men om läsning av skönlitteratur kommer att bli attraktivt för den stora massan är tveksamt. Stephen Kings försök med att lägga ut sin roman ”The Plant” på sin egen webbsida med ett ”ärlighetssystem” för betalning är inte ett lika lovande alternativ för mindre kända författare.

ELEKTRONISK UTGIVNING AV STM-TIDSKRIFTER

12. Direkt försäljning på Internet är vanligast bland förlag för vetenskapliga, tekniska och medicinska tidskrifter (STM-förlag). De viktigaste köparna av sådana publikationer är universitet och forskningsinstitut.
13. Tidskrifter är de viktigaste medlen med vilka forskare gör sitt arbete känt för både kollegor och anslagsbeviljare: därför är de oombärliga för universitet och forskningsinstitut. Men prishöjningar på akademiska tidskrifter långt över inflationen har på senare tid haft en djupt skadlig effekt på universitetsbibliotekens inköspolitik under en period när statlig finansiering av den högre utbildningen vanligtvis har skurits ner.
14. Universitetsbibliotekarier hoppades att tidskriftsförlagen skulle låta besparingen med elektronisk utgivning avspeglas i sänkta prenumerationspriser. Detta skulle ha kunnat göra det möjligt för bibliotek vid alla universitet att prenumerera på fler tidskrifter och därigenom förbättra tillgången till akademiska tidskrifter. Men tillgången till elektroniska versioner av tidskrifter parallellt med tryckta versioner har vanligtvis inte lett till några besparingar för biblioteken. Delvis kan detta bero på att förlag för STM-tidskrifter i de flesta fall har lagt upp prissättningen på ett av följande sätt:
 - några har kombinerat prenumeration på den tryckta och den elektroniska versionen genom att erbjuda den senare som en gratisbilaga,
 - några har kombinerat de två och tar 10-20 procent mer än för enbart den tryckta versionen,
 - några har gjort den elektroniska versionen tillgänglig separat, och tar vanligtvis samma pris eller något mindre än för den tryckta tidskriften.
15. Dessutom är – till skillnad från tryckta tidskrifter - tillgången till tidigare nummer och deras register beroende av en kontinuerlig prenumeration. Detta är en följd av de licensavtal som styr tillgången till elektroniska tidskrifter:
 - upphovsrättsinnehavaren och licensgivaren kan helt enkelt sälja en upphovsrätt till licenstagaren, men det är vanligare att
 - licenstagaren, dvs. ett bibliotek, betalar en prenumerationsavgift för obegränsad tillgång för individuella användare under en viss period eller
 - licenstagaren betalar varje gång som det upphovsrättsligt skyddade verket konsulteras.
16. Vidare måste universitetsbibliotek, om de vill erbjuda sina användare tillgång till elektroniska tidskrifter, investera i nödvändig IT-hårdvara och operativsystem, som behöver uppdateras kontinuerligt, allteftersom förlagen utvecklar tekniken med elektroniska tidskrifter. Det leder till enorma kostnadsökningar, och dessa måste vägas mot besparingarna på den fysiska förvaringen av tryckta tidskrifter.

EN KULTURPOLITIK FÖR ELEKTRONISKA PUBLIKATIONER

17. **Bakgrunden till en kulturpolitik för elektronisk utgivning:** Den elektroniska utgivningens utveckling skulle kunna innebära ett allvarligt hot mot de kulturella

utgivningspolitik som medlemsstaterna hittills har tillämpat. I första hand för att det verkar osannolikt att detta innehåll kommer att bli tillgängligt på de språk som hittills har funnits i tryck, samtidigt som sammanställning av data kommer att skapa databaser med mycket omfattande innehåll. Den nya tekniken har visserligen potentialen att underlätta utgivning på ett stort antal språk, men samtidigt är koncentrationen av kontrollen över den globala förlagsbranschen en kraft i motsatt riktning. I andra hand, eftersom det verkar sannolikt att trycket på en total avreglering av handeln med kulturprodukter och kulturtjänster kommer att växa till följd av den elektroniska handelns ekonomiska betydelse. Europa bör inte dölja sina ekonomiska problem genom att beklaga Förenta staternas kulturella dominans (som följer av dess ekonomiska dominans), utan försvara sina kulturella identiteter gentemot Förenta staterna genom att överbrygga den europeiska marknadens fragmentering och åstadkomma den kritiska massan för att skapa globalt konkurrenskraftiga produkter.

18. **Bestämmelser om upphovsrätt:** Inom ramen för en kulturpolitik måste man finna en balans mellan skyddet av rättsinnehavarnas respektive användarnas rättigheter. Som ett resultat av flera års arbete har EU tagit fram ett nytt förslag till lag om upphovsrätt, som skulle kunna nå detta mål och som skulle vara bindande i hela Europa. Förslaget till direktiv om upphovsrätt och närstående rättigheter i informationsområdet ger författare och producenter ensamrätt att medge spridning av sina verk i kommunikationsnät och innehåller bestämmelser om ersättning då exemplar av deras verk framställs för individuell användning. I förslaget till direktiv föreslås å andra sidan begränsad tillämpning av författares och producenters ensamrätt när det rör sig om icke-kommersiella institutioner som tillhandahåller allmän tillgång: Medlemsstaterna får besluta om och hur de skall utforma undantag från upphovsmännens rättigheter för utbildnings- och kulturinstitutioner.
19. Förslaget till direktiv är tänkt att ta itu med behovet av ny lagstiftning till följd av den tekniska utvecklingen. Fokus i diskussionen om förslaget till direktiv har varit frågan om digitalisering – kodning av text, illustrationer och material i digital form för överföring via elektroniska nät och behovet av någon form av kontroll av den ursprunglige upphovsrättsinnehavaren över hans/hennes arbete efter dess lansering i digital form, vilket på ett effektivt sätt gör det till allmän egendom. Kontroversen i frågan inriktar sig på graden av absolut kontroll som den nya regleringen skulle ge rättsinnehavaren, och på föreställningen om ”skäligen ersättning”, dvs. frågan om rättsinnehavare måste ersättas varje gång som deras material kopieras, även om detta utförs av akademiska institutioner och bibliotek.
20. **Pliktleveranser och upphovsrätt:** Upprättandet av nationella samlingar av publicerade verk hänför sig till 1800-talet: i vissa länder har leveransen av pliktexemplar av ett verk till ett nationalbibliotek varit ett villkor för upphovsrätt. Även om ett antal länder har försökt utsträcka denna princip till att omfatta även elektroniska publikationer har utgivare av elektroniska verk motsatt sig att leverera exemplar av sina verk till nationalbibliotek, då de befarar att fri tillgång skulle äventyra inkrävandet av avgifter i enlighet med upphovsrätten. Nationalbiblioteken och de europeiska utgivarna (National Libraries and European Publishers) har i ett försök att hålla de nationella samlingarna kompletta trots dessa svårigheter upprättat riktlinjer för frivilliga leveranser av elektroniska publikationer, vilka kan anpassas lokalt. Även om dessa riktlinjer inte ännu

är den ultimata lösningen på problemet med leverans av alla typer av elektroniska publikationer (t.ex. dynamiska online-publikationer utgör fortfarande ett problem) grundas de på tillgång till levererade elektroniska verk för en användare i taget i ett nationalbiblioteks lokaler. Tillgången är således inte allmän, men frågan om rättsinnehavarnas ersättning kommer inte heller upp i samband med leverans till nationalbibliotek, och nationalbiblioteken pressas inte till att ta på sig rollen som övergripande clearingcentraler i upphovsrättsfrågor.

21. **Indirekt beskattning:** Beskattning av elektroniska publikationer som levereras till slutanvändare (i motsats till transaktioner mellan momsregistrerade handlare) är laddad med svårigheter. Medan till exempel gällande utformningar av mervärdesskatten beskattar tjänster olika beroende på var leverantören har etablerat sin verksamhet (regeln om "leveransplatsen"), är tjänster som levereras via Internet beskattningsbara på konsumtionsplatsen. Kommissionen föreslog i sitt meddelande om indirekt skatt och elektronisk handel (KOM(1998) 374, antaget av rådet den 6 juli 1998), att produkter levererade i digital form via ett elektroniskt nät skall behandlas som en leverans av tjänster när det gällde mervärdesskatt: tryckta böcker kommer därför att beläggas med en reducerad mervärdesskatt eller ingen alls, medan samma publikation i elektronisk form beskattas med gällande mervärdesskatt för tjänster (det tillkommer till exempel inte mervärdesskatt på en bok som köps i en affär i Förenade kungariket, men för en bok som laddas ner från Internet i Förenade kungariket tillkommer 17,5 procent i mervärdesskatt).
22. På senare tid har kommissionen (förslag till rådets direktiv med ändring av direktiv 77/388/EEG, KOM(2000) 349) försökt åstadkomma likvärdiga förutsättningar för EU och utländska leverantörer av elektroniska tjänster. Hittills har utländska företag inte betalat mervärdesskatt på försäljning på Internet i EU, medan EU-baserade företag som säljer utanför EU i vissa fall har betalat mervärdesskatt två gånger. Om kommissionens förslag skulle bli lag, måste utländska företag registrera sig för mervärdesskatt i EU (på "en enda etableringsplats"), om deras årliga försäljning överstiger ett visst tröskelvärde, och EU-företag som säljer utanför EU skulle slippa betala mervärdesskatt i EU. Det finns flera problem med dessa förslag. Det skulle vara svårt att se till att de utländska företagen uppfyller dessa bestämmelser. Vidare varierar mervärdesskatten inom EU, och utländska företag kommer troligen att registrera sig i det EU-land som har den lägsta mervärdesskatten på tjänster. För att ta ett exempel skulle ett amerikanskt förlag som digitalt levererar en publikation till en kund i Sverige kunna debitera Luxemburgs mervärdesskatt på 15 procent, medan ett brittiskt förlag skulle behöva debitera Sveriges mervärdesskatt på 25 procent. Medlemsstater med högre mervärdesskatt kommer troligen att motsätta sig detta. Inte heller utbildningspublikationer som studiematerial för distansutbildning undantas från de regler som kommissionen föreslår för beskattning av elektroniskt levererade tjänster.
23. **Stödmekanismer för bokpriser:** Fasta bokpriser omfördelar i praktiken stöd från mer ekonomiskt lönsamma titlar till mindre lönsamma. Till följd av detta står en större mångfald böcker till förfogande, och även minoritetsintressen skyddas. Fasta bokpriser är följaktligen en mekanism för att skydda mångfald inom bokproduktionen och att fullgöra ett uppdrag i allmänhetens intresse. Fasta bokpriser finns i olika former. I vissa fall är de ett resultat av kommersiella överenskommelser mellan förlagen och

bokhandlarna så som i Tyskland, Danmark, Italien och Nederländerna. Detta innebär att det även finns böcker på marknaden som inte täcks av sådana överenskommelser. I andra fall föreskrivs fasta bokpriser i lagen som i Frankrike (även Österrike, Grekland, Portugal och, till helt nyligen, Spanien). Här är reglerna för till exempel rabatter på bokpriser fastställda för att tillämpas allmänt. Internetbokhandlar är i stånd att underminera överenskommelserna om fasta bokpriser, och vissa fall har de gjort det: den belgiska Internetbokhandeln Proxis har sålt rabatterade böcker till Frankrike, vilket underminerar de franska fasta bokpriserna, och den österrikiska Internetbokhandeln Libro har sålt rabatterade böcker av tyskt ursprung till Tyskland.

24. **Sociala implikationer av förändringen inom förlagsbranschen:** Under de två senaste decennierna har förlag och tryckerier omvandlats genom ny teknik och förändringar i ägarmönstret. Denna förnyelse har ofta gjort de anställdas färdigheter överflödiga; i kombination med en sådan förnyelse har koncentrationen av ägandet av media vanligen resulterat i ett mer aggressivt förhållningssätt i relationerna på arbetsmarknaden, vilket ofta är förenat med storskaliga friställningar. Där det är lämpligt bör yrkesutbildning och annan socialpolitik i EU:s regi hjälpa de anställda inom förlagsbranschen att uppdatera sina kunskaper, så att de på ett bättre sätt kan möta de utmaningar som den kontinuerliga tekniska förändringen innebär.

SLUTSATS

25. Artikel 151.1 i fördraget ålägger uttryckligen gemenskapen att respektera medlemsstaternas nationella och regionala kulturella mångfald. Som en generell princip bör gemenskapen agera först när det är nödvändigt, och åtgärden måste stå i proportion till det syfte den har. Artikel 151.4 framhåller: "Gemenskapen skall beakta de kulturella aspekterna då den handlar enligt andra bestämmelser i detta fördrag, särskilt för att respektera och främja sin kulturella mångfald."
26. Med respekt för dessa restriktioner uppmanar detta betänkande kommissionen att i samarbete med medlemsstaterna undersöka möjligheten att utsträcka den kulturpolitik som hittills har utvecklats för att främja utgivning och distribution av böcker till att också omfatta den elektroniska förlagsverksamheten.